

Петар Д. Шеровић

Св. Трифун у Котору и Бокељска морнарица

Град Котор у Боки, попут других приморских градова, уживао је под владом византијских царева, затим српских краљева и царева, те угарских и босанских краљева, па и саме млетачке републике, све до њезина пада, доста широку самоуправу, те се је управљао по властитом статусу.

Још рано Которани, као што бијаше у оно доба обичај и по другим градовима, одабраше својим покровитељем и заштитником св. Георгија, али од деветог века бијаше покровитељ града Котора св. мученик Трифон или Трифун (у Котору кажу: Трипун, а одатле мушко име Трипун или Трипо дочим је женско име Трифона, те су оба ова имена у Котору, особито међу католицима, веома распрострањена). На новцу, који је Котор за цело горе наведено време ковао, био је на једној страни отиснут лик св. Трифуна.

Како црквене књиге кажу, св. Трифун се родио прве половине трећег века по Хр. у Кампсади, вароши на Хелеспонту, близу града Никеје у Фригији, римској покрајини Мале Азије. Из малена се посветио проучавању Св. Писма, те се одликовао великом побожношћу, чистоћом и благошћу срца, с тога су га сви, који су га познавали, љубили и штовали. Од када се је прочуло, да је својим топлим молитвама исцелио од уједа отровне змије једно дете, које се је већ борило са смрћу, народ је к њему у великом броју долазио и његовим се молитвама препоручивао.

Глас о његовој оданости хришћанској вери и његову светом животу бијаше допро и до римског престојника у Никеји, који нареди, да к њему доведу тог побожног младића, којему тада бијаше тек осамнаест година, не би ли га наговорио, да се одрече хришћанске вере. Али узалудна бијаху сва наговарања, обећавања и претње, да га склони, да се одрече Христове науке и да се стане клањати лажним боговима, јер и када га свукоше и бичеваше, Трифун изјави, да га то ништа не страши, те да ће пре и живот прегорети, него ли своју веру погазити. Мучитељи, видећи Трифуну постојаност у вери, бацише га у тамницу, надајући се, да ће се он, будући млад и тек да ступи у живот, предомислити и одрећи своје вере, али се љуто преварише. Трифун и поред тога, што га шибаху и гребуљама раздираху његово тело и пробадаху чавлима његове ноге, те кад то бијаше узалуд, пецијаху још и зубљама по целом телу, ипак не малакса духом, већ без страха и жалости срчано и одважно поднашаше све те муке и исповедаше пред својим народом јавно своју хришћанску веру. Ради тога осудише га на смрт и доведоше га на стратиште, али пре него је крвник замахнуо мачем, да му одруби главу, он је испустио своју светитељску душу. Покопан је био у Кампсади, те су долазили многи болесници из близа и из далека његову гробу као што су долазили к њему за његова живота, да траже исцељење у болести и помоћ и утеху у нужди и жалости. Његове свете мошти остале су на истоку све док их неки трговци не купише и укрцаше на једну лађу, која је путовала за Млетке, да их тамо продаду. Када се је лађа са моштима налазила у близини Боке, беснила је на мору страшна олуја, тако да је лађа била присиљена, да сврати у бококоторски заљев, да се спаси од бродолома, те се усидри не много далеко од ушћа зајева под Росама. Убрзо се прочује у Котору, да се на тој лађи налазе свете мошти. Которани схватише то као вољу божју, по којој су мошти одређене за њихов град, те понудише трговцима, да ће их купити. Ови пристадоше, те им продадоше ковчег са свечевим моштима за двесто „римских солада“, а за трећу стотину набавише Которани круну, урешену драгим камењем, која је ресила ковчег. Грађани которски с епископом и свештенством одвезоше се на лађама до Роса, да прихвате свете мошти, те их највећом свечаношћу пренесоше у Котор дана 13 јануара 809 год. Ускоро затим прогласише св. Трифуна заштитником и покровитељем града Котора, а побожни которски властелин Андрија Сараценис (Andreacius Saracenis) сагради светитељу у част цркву, која постаде катедралном, а бијаше на истом месту, где је и данас црква св. Трифуна. По сведочанству Константина Порфирогенита ова је прва црква била округла, али је била порушена, не зна се тачно да ли од потреса, или при навали кога од непријатељских народа, који су у оно доба чешће у Боку продирали.

Након коначне поделе цркве на источну и западну, Котор остаде привржен римској столици, те црква св. Трифуна постаде катедрална црква католичког бискупа которскога.

Настојањем бискупа Меда ((Ursacius), одлучи которска властела год. 1123, обновити цркву. Год. 1166 градња би већ довршена, те је бискуп Малон или Мајо освети уз суделовање бискупа Јована од Улциња, Мартина од Дриваста и Лазара од Арбаније, те уз асистенцију многих опата из ондашњих манастира у Боки и околини, а у присуству многих одличних лица: царског намесника у Далмацији, начелника града Свача и других.

По свој прилици данашња је црква у својим главним деловима реконструисана и преправљена грађевина, која је била сазидана између 1123 и 1166 год. Основа цркве има облик тробродне василике с три полукружне апсиде окренуте пут истока. Црква је дуга без апсида 26,40 м., а широка 16,20 м. На западној страни цркве налази се засвојен портик, галилеја или парадиз, којима се са стране дижу два звоника.

У цркви има пет олтара. Повише главног олтара налази се красан цибориј, који носе четири камена помпонална стуба. Између два стражња стуба налазила се је раније нека врста иконостаса (palla). Пала је од сребра, па позлаћена, те се у њој налазе иконе Исуса Христа, св. Трифуна и других светитеља. Након посљедње рестаурације цркве пала је постављена на зид апсиде иза великог олтара, тако да је сада простор између свих стубова циборија празан. Ова је пала дело велике уметничке вредности, а израђена је у византијском стилу, али није још довољно проучена, те јој се не може тачно одредити време постанка. Велику драгоценост цркве представља њезина ризница (моћник), у којој се такођер налази један олтар. У њој се чувају многе свете мошти, које се веома цене колико по својој светињи, толико и по царини и уметничкој изради сасуда, у којима су похрањене. Најдрагоценија је светиња глава св. Трифуна (коју народ назива славна глава) у драгоценом сребрном позлаћеном сасуду, те остатци његова тела, који су похрањени у дрвеном ковчегу, на којему је насликан лик светитељев, како неки мисле још пре X века, што би била једна од најстаријих которских слика. Ова се слика данас не види, јер је ковчег обложен сребром, на којему је представљено мучење св. Трифуна. И сасуд са главом св. Трифуна и ковчег са моштима његова тела чува се у мраморној раци поред моћника.

Када су почетком XIX века Црногорци завладали Боком, св. Петар I Петровић Његош, митрополит и господар црногорски, одвојио је три честице од главе св. Трифуна и послао их је у Москву московском грађанину Трифуну Добројакову у знак признања, што је овај био направио и даровао которској цркви драгоцени сасуд за главу свечеву. По наредби цара Александра ове су свете мошти пренесене год. 1819 у гласовити храм св. Трифуна на Прудној близу Москве, те су оковане у сребро и смештене у позлаћеним ковчежићима и положене у чудотворној икони св. Трифуна. Овом преносу светих мошти био је присутан Лаврентије епископ дмитровски и викар московски. — Св. Трифун се слави у православној цркви, а нарочито у Русији, као заштитник поља и вртова од штетних кукаца, који на њих нападају.

Глава св. Трифуна била је украдена из которске цркве негде врло рано, по свој прилици у X веку, те је након дугог трагања тек год. 1227 пошло за руком Которанину Матији Бовалију (Bonascio), да је пронађе и лађом донесе у Котор. Которани га за то богато обдарише и из захвалности му саградише маузолеј у вестибилу саме цркве св. Трифуна, али је приликом каснијих рестаурирања цркве био уклоњен.

Када је год. 1378 заповедник млетачког бродовља Виктор Пизани отео Котор угарском краљу Људевиту, однео је собом у Млетке као плен један комад мошти (голен) св. Трифуна, који је био положен у једној млетачкој цркви. Которани су били ради губитка тих мошти врло жалосни, те су врло често и усмено и писмено молили млетачку владу, да им поврати ту светињу, али им Млечићи ту молбу никада не услишаше.

Испод раке с моштима св. Трифуна чува се у нарочитом сасуду глава св. Хрисогона (Кршевана), покровитеља града Задра. Спомена вредан је и крст, којим је, по традицији, капуцин Марко Давианус благословио војску пољског краља Јована Собјеског под Бечом год. 1663. За време прошлог рата бивша аустријска царица Зита интересовала је се за овај крст, те је жељела, да јој га пошаљу у Беч да га види, али услед свршетка рата, та јој се жеља није испунила.

Црква св. Трифуна тесно је спојена са историјом града Котора у Средњем веку. Сви важнији јавни послови обављаху се у овој цркви Када је год. 1270, за владања краља Уроша Великог, Василије Драго украо лик и мошти св. Трифуна, пошто су злочинца ухватили, наредио је краљ которском кнезу, да сазове у цркву св. Трифуна градско свештенство и властелу, где буде Драго анатемисан. Том акту учествовао је, по наређењу краљеву, и православни епископ зетски Неофит, да се тим покаже, да су и православни солидарни с католицима у осуди злочинца, који се усудио, да почини такво светогрђе.

По свој прилици у овој је цркви год. 1305 краљ Милутин са својом мајком краљицом Јеленом у присуству католичког надбискупа барског и бискупа которског, те православног епископа зетског и хумског и „дједа” богумилске цркве потврдио повластице манастиру св. Богородице на Рцу (близу Спича) и тиме показао у оно доба необичан пример верске сношљивости,

Велико Веће општине которске заседавало је у цркви св. Трифуна све до XIV века.

Када су Которани год. 1330 под заповедништвом Николе Буће (Бућића) борећи се у српској војсци код Велбужда против Бугара овима отели заставу и крст и знатно допринели српској победи, краљ им Стеван Дечански остави обоје као „вечит знак славе и лојалне привржености.” С тога је, кажу, и данас на копљу заставе на цркви св. Трифуна крст као успомена на овај краљев дар.

Црква св. Трифуна је она „црква Димитрија” из народне песме, коју је Милош Обилић буздованом пребацио, када је оно купио харач од Латина.

Главна свечаност св. Трифуна слави се у Котору на темељу грчког месецослова истог дана кад и свечаност св. Влаха у Дубровнику, наиме 3 фебруара по Григоријанском календару као на дан његове мученичке смрти, дочим га православна црква прославља на 1 фебруара по старом. — На 13 јануара по новом слави се успомена на пренос његових мошти у Котор, те се тог дана обичавао у прошла времена позивати опат гласовитог бенедиктинског манастира св. Георгија на оточићу пред Перастом, да одржи у цркви св. Трифуна свечану службу Божју. Треће недеље по Духовима слави се св. Трифун као

заштитник градски. На 11 новембра, по римском мартирологију, которска црква слави дан рођења св. Трифуна, а 20 новембар посвећен је успомени, када је Матија Бовали год 1227 донио у Котор главу св. Трифуна, која је била украдена.

Да је свечаност св. Трифуна на 3 фебруара сваке године онако сјајна и величанствена највише доприноси т. зв. „бокељска Морнарица или Мрнарица”, која је од давнина на себе преузела дужност око приређивања ове свечаности. Морнарица у старој живописној ношњи бокељској увеличава ову светковину, те је њезино име уско спојено са свечаношћу св. Трифуна.

У старим писаним споменицима реч „*marinaritia*” значи плату морнара, коју су ови примали за становити рок времена за своју службу, коју су обављали на неком броду. Касније ова је реч означавала момчад на броду, а после шеснаестог века овом речи су се називали поморци у опште. Ова се реч употребљава искључиво на источној обали јадранског Мора, што је дало повода неким, да мисле, да је ова реч словенског порекла, те да је одатле дошла талијанска реч „*marinerezza*”.

Назив „бокељска морнарица” или талијански „*marinerezza bocchese*” означавао је све оне Бокеље, који су се били одали поморству. Док је цветало поморство у Боки, народ је живео у богатству и сваком обиљу. Сведоче то дивне палате и величанствене цркве као и многи други остаци из оног времена, када је поморски живот у Боки напредовао.

Опште је познато, да је у Средњем веку прости, раднички слој народа (пук) могао утицати на вођење јавних послова једино преко својих задруга или братовштина (цехова, скула). Ради тога пучани, који су се бавили истим обртом, удруживали би се у задруге или цехове, који су били јавно-правне нарави. Такви цехови су независно управљали својим обртом настојећи око његова процвата и старајући се око ширења и учвршћивања верских и моралних осећаја међу својим члановима. У Котору је у она времена било више оваквих цехова, а пошто су Бокељи били од вајкада већином поморци, то је међу свима цеховима или братовштинама најглавнија била: *Fraternitas divi Nicolai marinariorum de Catharo* (братовштина св. Николе которских морнара) или бокељска морнарица. И постанак морнарице као и осталих цехова губи се у тами Средњег века. Знамо из историје, да је доласком Словена на обале Јадранског Мора ослабила власт византијских царева у приморским градовима, те се је у њима образовала управа, која је признавала само врховну власт византијску. На челу ове управе по градовима бијаше племство и свештенство, које је по својој вољи управљало, с тога се је раднички свет, да би могао узимати учешћа у јавном животу и бранити своје интересе, морао организовати у братовштине или цехове. Тако видимо, да у доба, када почиње муниципални живот у нашим градовима, почињу да се развијају и цехови. Такав је случај био и са морнарицом. Почетком муниципалног живота у Котору, почиње и морнарица.

Према наведеноме врло је вероватно, да је морнарица већ постојала год 809 када су Которани набавили мошти св. Трифуна и великим их свечаностима пренели у Котор. Традиција каже, да је морнарица том пригодом највећма допринела слављу, те да је од оног времена преузела на себе бригу да ће се увек старати, да се свечаност св. Трифуна буде што свечаније прослављала. На темељу ове претпоставке прославила је морнарица год. 1909 на обљетницу преноса мошти св. Трифуна у Котор, и једанаесту стогодишњицу свога опстанка.

Први писани спомен о морнарици потиче из год. 1350. Ове године је она даровала которским калуђерима фрањевцима цркву св. Николе у предграђу которском, која је год. 1538 била порушена са још три манастира, када се приближавао Котору злогласни гусар оног времена, Хајредин Барбароса, да му не пане у руке.

Први њезин статут или „матрикула”, што је до нас допро, потиче из год. 1463, али се из њега види, да је он ревизија неког старијег статута. На темељу овог статута морао је бити члан морнарице сваки Бокељ, који се је бавио поморством, јер се није нико смео бавити поморством, ако није био уписан као члан братовштине св. Николе.

Морнарица се није само старала око развитка поморства, већ је помагала и грађење бродова.

Поправак бродова у Боки могли су обављати само занатлије, које би морнарица за тај посао препоручила и овластила. Она је одређивала градитељима бродова и плату и именовала надзорника или прота, да надзире и управља њиховим радом.

У XVII веку успело је становницима града Пераста, да се ослободе обавезе чланства морнарице, а поморцима из Прчања, који су то исто хтели постигнути, није сасвим пошло за руком, премда су у замену били понудили млетачкој републици, да ће јој пренашати као курири службена акта особито за исток.

Организација морнарице била је слична организацији осталих цехова у нашим приморским градовима. На челу јој је стајао старешина „гасталдо”, који се је код других братовштина називао и жупан. Њему је било поверено чување матрикуле и благајне, те је имао, да извршује закључке главне скупштине под казном глобе. Био је биран на годину дана. Затим су била три „прокуратора” (скрбника, пуномоћника), који су утеривали чланарину и побирали остале приходе, те су обављали разне исплате у име друштва. Штету, коју би братовштина претрпела ради њихове кривице, морали су надокнадити, те се нису смели удаљити из завичаја пре него ли су положили рачуне о свом раду. Сваки члан је био дужан, да се прими таквог једног места под претњом глобе. И они се бираху сваке године. Даље су била два „синдика”, које су бирали сваке друге године. Њихова је дужност била, да прегледају рачуне, али увек у друштву гасталда и да обилазе друштвена добра.

Морнарица је имала и своју цркву св. Николе, у којој су службу божју вршила четири капелана, те им је још била дужност, да прате братовштину при црквеним опходима.

Главна се је скупштина држала сваке године на Спасовдан у цркви св. Николе, а објављивала се је звоњењем црквених звона. Тада се бираше управа и одређиваше плата члановима управе, те се ствараху разни закључци за унапређење братовштине. Закључци се доношаху већином гласова присутних чланова, а гласало се је кутлицама.

Како проистиче из статута, морнарица је имала и врло знатних прихода, а особито пак од својих непокретних добара и од великог складишта свих потребних предмета за поморство, које није нико други, сем ње, смео да продава. Све је те приходе братовштина трошила на корист својих чланова. Ако поједини члан није имао у старости довољно средстава, да се прехрани, братовштина га је пристојно издржавала све до смрти. Тако је помагала и болесне чланове и плаћала трошкове око погребња својих сиромашних другова, те се је након њихове смрти старала и за њихове удовице и сирочад, а девојкама је давала и мираз при удаји. Морнарица се је дапаче старала и за туђинце, који су били болесни или их је снашла каква несрећа, а ако је који од њих умро без средстава, био је сахрањен на њезине трошкове. Она се је старала, да пренесе у отаџбину и положи у заједничку друштвену гробницу сваког свог члана, који би умро на мору или у туђини, далеко од свог завичаја.

Морнарица је имала разних полакшица и привилегија при саобраћају у многим пристаништима. Тако је н. пр. у Млецима имала право, да искрцава домаће производе без царине на обалу „Riva degli Schiavoni.”

Бокелска морнарица као организована поморска обрана домовине имала је своју посебну управу, независно од управе саме братовштине. Управу су сачињавали: адмирал, мајор, шест часника, ађутант, два капетана и два наредника.

Адмирал, којег је бирала сама братовштина према статутима, вршио је у име државе врховно заповедништво над војском. Он је бирао мајора, ађутанта, шест часника и два наредника, а сама братовштина је бирала два капетана. Мало пред своју пропаст, год. 1794, млетачка република је укинула право избора адмирала, те је себи придржала право, да га она именује. Адмирал је морао сакупљати поморце способне за борбу, те их је у мирно доба позивао на вежбе, а у рату је одређивао камо ће кренути.

По уговору давао је Котор млетачкој републици једну галију (врста лађе), којом је заповедао један члан морнарице, обично мајор, као „supracomes”. Таква једна лађа по имену „Св. Трифун Которски” прославила се је у знаменитој поморској битци код Лепанта год 1571 под заповедништвом Јеронима Бизанти.

Адмирал је представљао морнарицу према вањском свету и заступао њезине интересе, док је непосредно заповедништво имао мајор, који је одређивао службу и водио војску на вежбу. При корпоративним иступима морнарице у јавности, адмирал је заузимао место у средини између државнога и општинскога барјака. Адмирал је осим наведених функција, по којима је био као неки врховни војнички надзорник, вршио послове и данашњих капетана пристаништа, јер је надзиравао и регулисавао кретање трговачких бродова целе Боке. Осим многих повластица и разних прихода спојених са његовом службом, примао је у мирно доба плату у износу од 17 дуката далматинског новца месечно и добивао је 40 либара попека. У ратно доба адмирал је примао месечну плату од 25 златних дуката, а такођер и остали часници морнарице примали су тада плату, чији нам износ није тачно познат, док за морнаре знамо, да су примали по два гроша и по месечно.

Према горњим излагањима морнарица је представљала двоје: братовштину помораца и војску, коју су ти поморци сачињавали, а која се је употребљавала на обрану Боке и целокупне државе.

Како је већ споменуто, морнарица се је особито заузимала, да свечаност св. Трифуна на 3 фебруара испане што сјајније. Њезина је дужност била, да позове све угледније личности, чија је назорност увеличавала свечаност; она је суделовала при црквеним опходима и другим обредима, старала се за представе и забаве, које су се тих дана народу давале, пазила је да се ред одржава, а од год. 1503 сносила је и највећи део трошкова свечаности, јер прилози, које је народ добровољно прилагао, нису били довољни.

Сваке године осам дана пре свечаности св. Трифуна са плохате засвођеног портика црквеног објављивао би један дечак назван „мали адмирал”, обучен у старо бокелско одело са оружјем за појасом, наступајућу светковину и изговорио би „похвале” св. Трифуну. Фебруара 2, на Сретеније, сакупљао би се у Котору народ из приморских места и Боке са својим барјацима, да увелича свечаност. Тога дана је млетачки провидур предавао морнарици државни грб, а градски кнез (conte) заставу, жезло и градске кључеве, те је она обављала стражу у граду и затварала и отварала градска врата. Када би стражари пролазили ноћу по градским улицама, из кућа би им нудили разних посласлица, а на копла би им набадали неку врсту колача, коју су специјално правили, за ову свечаност.

Особито важна повластица морнарице бијаше право „помиловања”, уведено од которске општине год 1347. У почетку се још ова повластица састојала у томе, да су на препоруку морнарице сви они, који су били побегли, што нису могли исплатити своје дугове и сви, који су били побегли ради злочина, који се нису кажњавали смрћу, имали право, да се слободно поврате у град за три дана пре и после свечаности. св. Трифуна. Касније је могло бити међу именима оних, што

их је морнарица предлагала на помиловање, чак и таквих, који су били осуђени на смрт. Ова је повластица веома подигла углед морнарице, те је она тако брижљиво чуваше, да када би јој који пут била украђена, не пушташе из руку поверених јој знакова власти у граду.

У старијим описима ове свечаности спомињу се јавне гозбе 2 и 3 фебруара, расвјете града, кола и јуначке игре. Гозбе су биле веома обилне, те би се том приликом много појело и много вина попило. То је нерадо гледала млетачка влада, особито ради тога, што би тада долазило у град много света из околице, која је била под Турчином, те би при гозбама уз пиће држали дуге здравице. Год. 1526 укинуо је Млечић те јавне гозбе, да тобож свечаност буде више верског карактера и да се не расипа новац, а у ствари, се бојао од присуства толиког света православне вере из крајева под Турчином, да не би онако при пићу починили какав тежи изгред или побуну, јер су били доста кивни на Млечића, који је у својој држави прогонио православну веру. Бокелји ипак год. 1535 испословаше, да буде укинута забрана држања здравице, али само за млетачке поданике. Него и то млетачкој влади сметаше, јер је више пута и при здравицама својих поданика чула по који основни прекор, који је био на њену адресу упућен, што она никако није могла да поднесе. С тога већ год. 1577 укину сасвим ове здравице налазећи за изговор, да треба приштедети новца, да се сагради конвикт за Језуите, који у осталом није никада био основан.

Када је Бока Которска дошла под власт Наполеонову, укинуше Французи све лајичке братовштине, а морнарици одузеше све старе повластице и секвестираше иметак, што је значило потпуну њезину пропаст. Доласком Боке под Аустрију год. 1814 обновљена је била морнарица, али за кратке време, јер је год. 1817 била опет укинута. Заузимањем далматинског намесника, грофа Лилиенберга, била је год. 1833 наново успостављена, док није год. 1848 опет укинута. Тек је била обновљена год. 1859 након Солферина, али не као што је некада била, већ само као „тијело” (корпорација), те више није имала никада никаква значаја за поморство, које је у осталом у Боки проналаском лађа на пару почело нагло опадати, док није након неколико деценија сасвим пропало.

До год. 1860 и православни и католици у Котору заједнички су прослављали празник св. Трифуна, градског заштитника. Тада је которски бискуп Марко Калођера из верске нетрпелјивости забранио которским православним Србима, да учествују у морнарици. До тог доба православни су чак односили и највећу част – адмирала морнарице. Тако је н. пр. год. 1833-1836 православни Србин Никола Огњеновић био адмирал.

Год. 1860 је православни парох которски Иринеј Поповић, касније архимандрит и епископски провикар, славио први дан Духова педесет година своје свештеничке службе. Православни су Которани особито љубили свог пароха, те су хтели, да што свечаније прославе његов јубилеј и увеличају литију, која се од давнина носи у Котору другог дана Духова. С тога се обуку њих 24 друга у стару народну бокелјску ношњу наоружани цефердарима, те тако увеличаше свечаност. Идуће године о Духовима обуку се опет 24 друга, да суделују у литији околу града. Год. 1862 би дефинитивно установљена „Српска Гарда”, која је окупљена сваке године о Духовима и у свему личила морнарици. Гарда је постојала све до год 1914, те се није више након рата обнављала.

Свечаност св. Трифуна изгубила је много од свог сјаја из првих времена, од када је морнарица изгубила некадашњу своју важност. Почиње као и пре дана 27 јануара, када морнарица о подне заузме свој положај на „тргу св. Трифуна”. У 12 сати „мали адмирал” изговара „похвале” св. Трифуну и позивље грађане, да што достојније прославе идућу светковину. На свршетку „похвала” замахне три пута капом уз трократно клицање: „Слава!” светитељу. У то се развије застава са ликом св. Трифуна на цркви, звона зазвоне, мужари загрувају, а музика интонира народну химну и затим морнаричину корачницу. Након овога морнарица почасту своје госте у друштвеним просторијама пићем и слаткишима, те се одржи здравица у здравље владарево.

У очи благодана св. Трифуна, 2 фебруара изјутра морнарица прима из руку которског поглавара и председника општине своје заставе. Старинску заставу с ликом св. Трифуна одликовао је Његово Величанство Краљ ове године орденом св. Саве III степена. При предаји застава морнаричним барјактарима музика свира химну, а морнарица пали почасне салве. Од важности је, да се овде напомену старинске заповедне речи, које је морнарица од давнине употребљавала при вежбама и јавним наступима. Те речи су: *Опаз; на раме; прикажите; уз ногу; почињите; обрат десној; обрат лијевој; ход; станите; клекните; устаните; глед десној; глед лијевој; руке на оружје; натегните; на око; огањ; на оружје; слобода.*

Пошто се приме заставе, морнарица присуствује служби Божјој, па затим у пратњи музике обилази главнијим градским улицама. У дворишту бискуповог Двора, за успомену на негдашње јавне гозбе, морнарица приправи ручак сиромасима из града и околине, који се у граду нађу. У 2 сата после подне, уз пратњу морнарице, преносе се светитељске мошти, које се чувају у цркви св. Јосифа у цркву св. Трифуна, где их чува нарочита стража, образована од чланова морнарице.

У 4 сата је најзнатнији део свечаности, наиме, морнарица игра старинско „коло св. Трифуна” на тргу пред црквом у присуству бискупа, свештенства, представника цивилних и, војних власти и многобројног народа. Заповедник морнарице са неколико бираних речи јавља бискупу, да ће морнарица заиграти коло на успомену оног веселја, које су осећали и исказали стари Которани, када су набавили тело св. Трифуна. Бискуп им обично одговори, да се сећају не само обичаја,

него и врлина својих предака, те их онда благослови. На то иступе одабрани играчи и уз свирање музике отпочну коло, које траје од прилике четврт сата. Играчи се држе један другог марамом. Коло производи разне кривуље и завоје, те кажу, да опонаша завоје змије, јер св. Трифун лечи од уједа змије. Играчи образују при игрању од једног кола два, а при свршетку опколе у својој средини мајора и два капетана морнарице, док су пре обичавали опколити бискупа и општинског председника са адмиралом и мајором. Ово коло има сличности са неким модерним играма, особито пак француским и талијанским, али је у исто доба и доста оригинално, те се може сматрати најкарактеристичнијим делом свечаности. Због особитог значаја овог кола донекле је разумљиво, како је Вук могао упанути у велику погрешку, када је у свом Рјечнику под речи мрнарица написао: мрнарица (у Котору) Art Tanz, chorea genus, заменувши тако саму морнарицу са познатим колом, које она игра. Године 1866 спевао је чувени српски родољуб пок. Павао Каменаровић из Доброте крај Котора лепу песму, коју би играчи при игрању имали певати. И ако је ова песма згодна за певање уз игру ипак играчи играју коло само уз свирку музике, а песму не певају.

Пошто се сврши коло, започне у цркви свечано вечерње с јутрењем, на коме најугледнији грађани, нарочито за то позвани, у свечаном оделу обављају почасно кађење св. мошти љуљањем великих кадионица, причвршћених на своду црквеном. Након службе Божје, морнарица уз свирку музике обилази градом, а пред црквом св. Трифуна се пале уметне ватре и тако се свечаност тога дана завршава.

На сами благодан св. Трифуна морнарица у 10 сати пре подне одигра као и првог дана коло, а затим учествује свечаној служби Божјој потраћајући знатније моменте паљењем из пушака као и процесији са светим моштима, која обиђе главнијим улицама око града, што траје до једног сата по подне. Многобројни народ приступа св моштима, те их с великом побожношћу целива. Затим се даје опет ручак сиромасима као и првог дана. Иза ручка морнарица учествује при враћању св. мошти из цркве св. Трифуна у цркву св. Јосифа. У вечер је концерат музике на тргу пред црквом и паљење уметних ватара.

Светковина св. Трифуна завршава се тек у недељу по свечеву благодану. Тог дана свештеник у пратњи чланова морнарице носи „славну главу” болесницима по кућама, да је целивају, а такођер улази и у тамницу, да полази и тамничаре. У подне морнарица иде у цркву св. Трифуна, да присуствује тихој миси за здравље владарево. Затим се отпошље брзојав владару, у којему морнарица изразује осећања своје поданичке верности и привржености. Након тога се чланови морнарице сакупе на заједничку гозбу, где се држи само једна здравица, којом се напије у здравље владарево. У 4 сата по подне на тргу св. Трифуна приреди се томбола у корист сиромаша, а пошто се сврши томбола враћају се заставе котарском поглаварству и општинском управитељству на исти начин као на дан, када их је морнарица примила. Затим је задњи опход по граду с музиком, која у вечер приреди пред црквом концерат, те је у исто доба и паљење уметних ватара. У старије доба обичај је био, да би чланови морнарице из вањских општина при крећању кући пуцали из пушака, а Которани им опет пуцањем одговарали, што је касније укинут те је било прописано, када се и колико пута може пуцати.

Како смо већ видели, морнарица не представља више братовштину бокељских помораца, јер њезин члан може сваки бити било којег звања и занимања само да је на добру гласу и да може набавити скупочено старинско народно одело. Нема никаквог пописа чланова, јер се не захтева од оног, који жели, „да се обуче” у морнарицу да се мора нарочито пријављивати. Најобичнији број чланова морнарице о светковини св. Трифуна буде од 70-80. Морнарица има сада ове часнике: једног адмирала, једног мајора, првог и другог капетана, једног ађутанта (адмиралова), једног поручника и више потпоручника (по једног из сваког места, с којим дође по неколико чланова), а к овима спадају и два барјактара и два обична „морнара”, који носе при опходима два старинска комада оружја т. зв. „мађорину” и „тенентину” за успомену на прошла времена, када се је морнарица са старинским оружјем чешиће прослављала. Ова два морнара ступају уз барјактаре. На концу треба овде убројити и малог адмирала, који изрече „похвале” св. Трифуну осам дана пре свечаности. Часници се бирају сваке године 13 јануара, када се слави успомена на пренос мошти св. Трифуна у Котор, а сам адмирал држи ту част доживотно, па макар и не живео у Боки, већ у иностранству као што је био случај са Антуном Трифуном Луковићем, који је живео у Енглеској. Наравно, све ове службе су само почасне, те нису хонорарне. Морнарица нам је сачувала и красну бокељску старинску народну ношњу, које данас скоро више нема, а коју је пре неколико година носио још гдекоји старац. Главни делови тог старинског одела јесу: *црна свилена капа* за „морнаре” (обичне чланове) дочим часници носе сада неку врсту калпака, на грудима *кружат* (прслук) од црне свиле са сребрним пуцима; *кореш* (кратак гуњ) од исте робе, извезен по шавовима свиленим или златним гајтанима; *широк пас* (појас) обично црвене боје; *широке црне*, обично свилене, *гаће* као кратке димлије до кољена; од кољена *црне бјечве* (чарапе), а на ногама *црвене мулице* (плитке отворене, обичне лаковане, ципеле); за појасом две сребрне, обично позлаћене, мале пушке на кремен и о рамену пушка (цефердар) на кремен, често златом извезена. Ово је дивна ношња, на којој се огледа богатство старих Бокеља из времена, када је поморство цветало. А особито је красно оружје, каквог је тешко наћи и у многим великим музејима, али ово, наравно, није била негдашња ношња морнара, већ је морнарица као корпорација њом заменила стару морнарску униформу.

Како видимо, морнарица је данас само бледи одраз некадашњег бокелског сјаја и богатства. Она је Бокелју ипак мила успомена на његову славну прошлост, када је своје име славом проносио широм целог света и био познат као један од најбољих и најхрабријих помораца, те је овај споменик своје славе брижљиво чувао, па ће га исто тако и у будуће чувати.

Главнији извори за овај рад: Проф. Ј. Белчић: *Storia documentata della marinerezza bocchese*, те *Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro*, Zara 1880 — Ђ. Стратимировић: *О прошлости и неимарству Боке Которске*, (Споменик Срп. Краљ. Акад. XXVIII Београд 1895). — Ј. Паралл: *Vokeljska mornarica i Tripunjdан s prilogom „Život i muka sv. Tripuna“*, Kotor 1899. — Дионисије Миковић: *Живот и страдање св мученика Трифона* (Весник Српске Цркве, Београд 1901). — Керубин Шегвић: *Vokeljska mornarica (Prkaz)*, Hrvatsko Kolo, Zagreb 1909. — Иван Петковић: *Vokeljska Mornarica* (календар „Бока” за год. 1912 (Котор). — Ј. Б.: *Српска Гарда у Котору* (календар „Бока” за год. 1913). — Милоје М. Васић: *Архитектура и скулптура у Далмацији*, Београд 1922.

Текст преузет из: *Браство*, XVIII, 31. књига Друштва Св. Саве, Београд 1924.